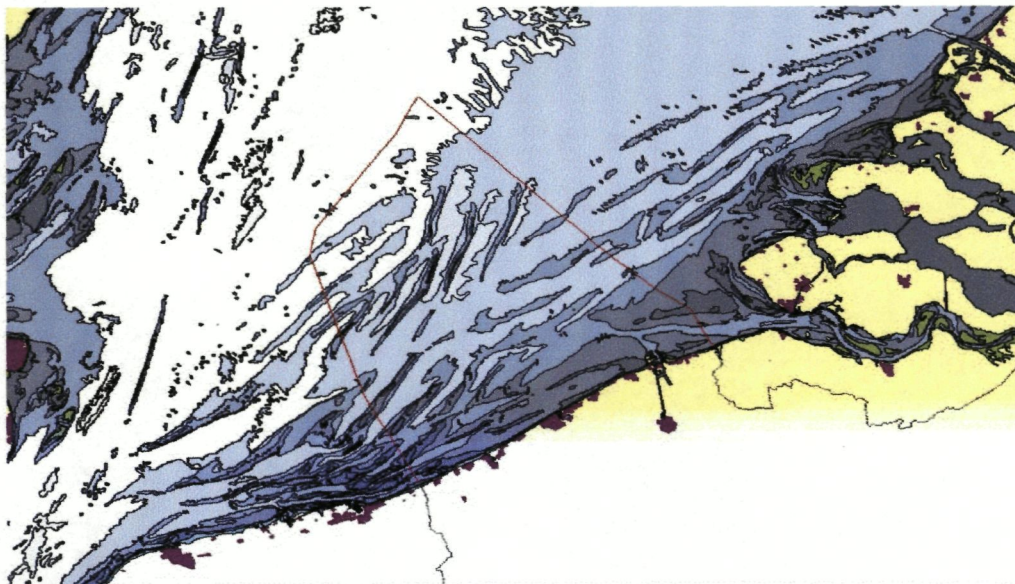
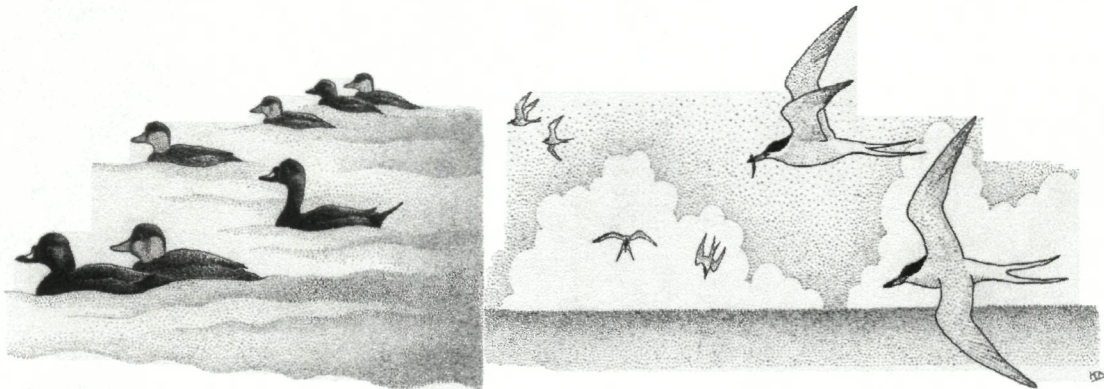


Toelichtingsnota m.b.t. ornithologische waarde van de Belgische mariene wateren, meer in het bijzonder van het meest kustwaartse gedeelte (Vlaamse Banken, Kustbanken)

Jan Seys & Eric Stienen



Toelichtingsnota m.b.t. ornithologische waarde van de Belgische mariene wateren, meer in het bijzonder van het meest kustwaartse gedeelte (Vlaamse Banken, Kustbanken)

Jan Seys^{1,*} & Eric Stienen²

1: Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), Vismijn Pakhuizen 45-52, B-8400 Oostende; e-mail: jan.seys@vliz.be; tel: 059/34 21 30; fax: 059/34 21 31

2: Instituut voor Natuurbehoud (IN), Kliniekstraat 25, B-1070 Brussel; e-mail: eric.stienen@instnat.be; tel: 02/558 18 28; fax: 02/558 18 05

*: tot juli 2000 werkzaam bij IN en auteur van doctoraal proefschrift 'Sea- and coastal bird data as tools in the policy and management of Belgian marine waters' (november 2001)

1. Vraagstelling/opzet

Het ornithologisch belang van de Belgisch mariene wateren (hier gedefinieerd als het gebied van 3500 km² zeewaarts van de laagwaterlijn waarbinnen België bevoegdheden kan laten gelden) werd in extenso omschreven in '*Focal species and the designation and management of marine protected areas: sea- and coastal birds in Belgian marine waters*' (chapter 3 van hogervermeld doctoraatswerk, Seys 2001). Hieruit blijkt dat binnen dit gebied 11 vogelsoorten voorkomen in aantallen hoger of gelijk aan 1% van de volledige biogeografische populatie van de soort (een standaard criterium om te beoordelen of een waterrijk gebied van internationaal belang is voor watervogels). Zes soorten hiervan worden bovendien internationaal als zeer kwetsbaar beschouwd, d.i. ze komen voor op de *Annex I* lijst van de EU-Vogelrichtlijn, de *Appendices I/II* van de Bern Conventie (ter bescherming van in het wild levende Europese dieren en natuurlijke habitats) of *Appendices I/II* van de Bonn Conventie (ter bescherming van migrerende soorten wilde dieren).

Elke Europese lidstaat heeft in het kader van de EU-Vogelrichtlijn de verplichting gebieden waar minimaal 1% van de biogeografische populatie van een 'Vogelrichtlijn'-soort voorkomt te gaan aanduiden als Vogelrichtlijngebied. Zodra een gebied wetenschappelijk voldoet aan de gestelde criteria dient het dus automatisch als dusdanig te worden behandeld.

Het lijkt evenwel én niet haalbaar én niet zinvol om de volledige Belgische wateren als Vogelrichtlijngebied aan te duiden. Elk van de betreffende soorten concentreren zich immers in bepaalde deelgebieden en komen in andere deelgebieden vaak nauwelijks voor. Door de kerngebieden voor elk van de kwetsbare soorten te gaan opsporen, rekening houdende met de minimale eis 1 % van de biogeografische populatie van elk van de soorten te vrijwaren, kan worden voldaan aan de dwingende eisen van Europa enerzijds zonder minder belangrijke deelgebieden nodeloos in te sluiten.

In deze korte nota wordt voor de dichtst bij de kust gelegen zone, d.i. het ornithologisch belangrijkste deel van de Belgische mariene wateren (West- en Oostkustbankengebied en Vlaamse Banken) nagegaan welke deze te vrijwaren deelgebieden zijn, waarbinnen 1 % van de biogeografische populatie kan worden gevrijwaard. We beperken ons in deze analyse tot:

* de vier *Annex I* soorten die in Belgische mariene wateren voorkomen in minimum 1% van de volledige biogeografische populatie van de soort (Roodkeelduiker *Gavia stellata*, Grote Stern *Sterna sandvicensis*, Visdief *Sterna hirundo*, Dwergstern *Sterna albifrons*),

* de twee soorten die eveneens beantwoorden aan het 1% criterium maar enkel in *Appendix II* van Bonn- of Bern Conventie en niet in *Annex I* van de Vogelrichtlijn werden opgenomen (Zwarte Zee-eend *Melanitta nigra*, Dwergmeeuw *Larus minutus*),

* de Fuut *Podiceps cristatus* (tot 5% van biogeografische populatie, maar slechts in *Appendix III* van Bonn Conventie).

Daartoe werden eerst de maximale aantallen berekend die kunnen voorkomen in twintig deelgebieden van de Vlaamse Banken en de Kustbanken. Daarna werd vanuit het belangrijkste deelgebied gezocht naar een aaneensluitend gebied dat minimaal 1% van de populatie kan herbergen. Deze gebieden kunnen aldus beschouwd worden als het absolute minimum aan areaal dat België dient af te bakenen als Vogelrichtlijngebied op zee.

2. Gebruikte gegevens

Voor de berekening van de aantallen werd gebruik gemaakt van de databank van het Instituut voor Natuurbehoud. Deze databank omvat één van de meest uitgebreide sets aan zeevogeltellingen in Europa en ver daarbuiten. De gebruikte gegevens voor deze analyse hebben betrekking op 16.000 afgelegde kilometer zeevogeltellingen vanop schepen in de periode 1992-1998, talrijke wintertellingen vanop de wal, evenals maandelijks wintertellingen van zee-eenden vanuit vliegtuigjes. Alle tellingen werden uitgevoerd volgens gestandaardiseerde en internationaal aanvaarde methodes. Waar nieuwe accenten naar voor kwamen uit telwerk in de periode 199-2001, werden die enkel in de tekst vermeld maar niet als dusdanig opgenomen in de bijgevoegde kaartjes.

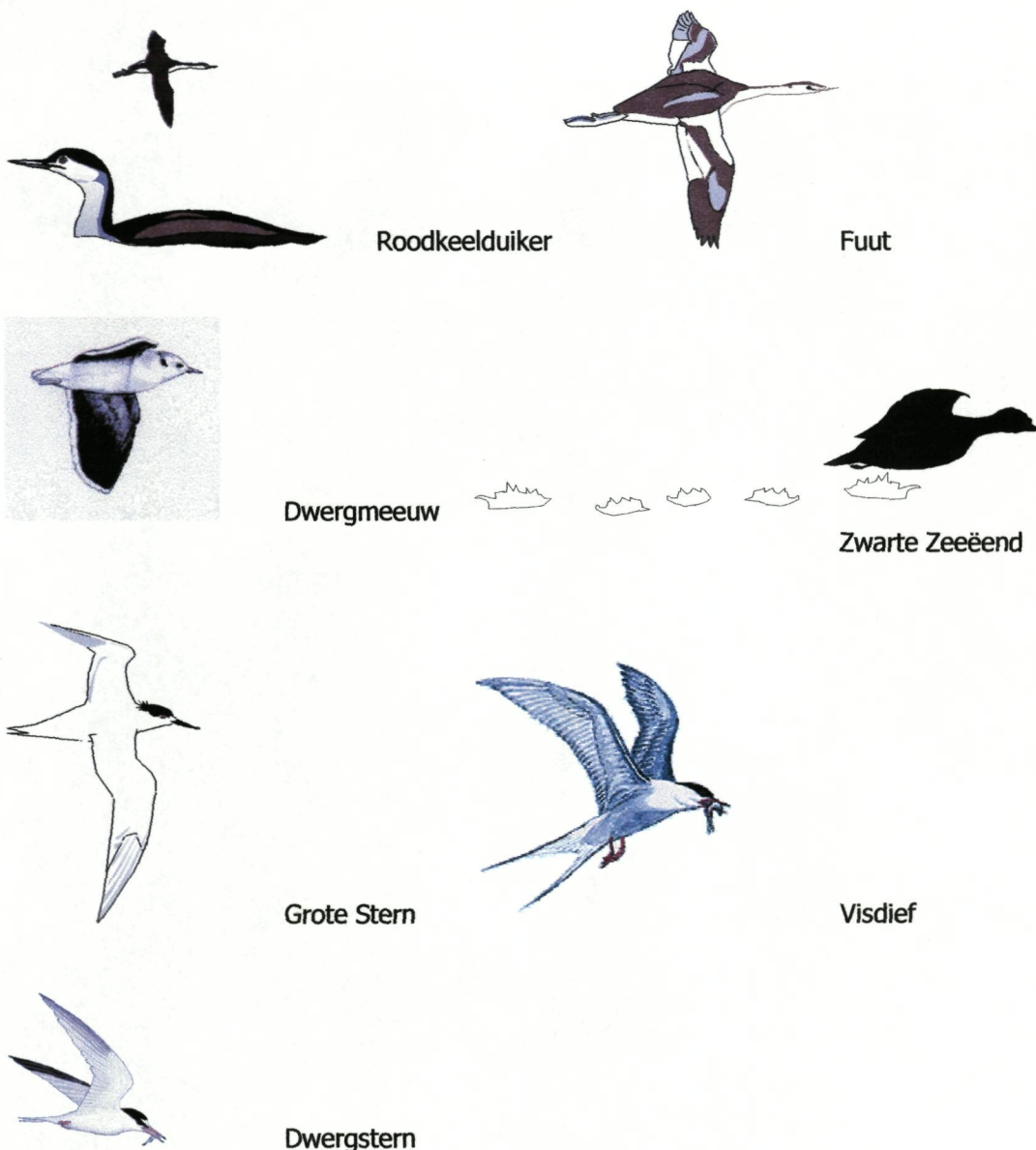
3. Ornithologisch belang van Belgische mariene wateren

Zoals reeds hoger aangehaald en samengevat in Tabel 1, bereiken elf vogelsoorten in Belgische mariene wateren aantallen die corresponderen met minimaal 1% van de biogeografische populatie van de soort.

*Tabel 1: Selectie van zeevogelsoorten van Belgische mariene wateren die speciale beschermingsmaatregelen vereisen, gebaseerd op: 1) het maximale aantal waargenomen per seizoen bij scheepstellingen en aanvullende vliegtuig- en landtellingen (LW= Landtellingen tijdens winter; VW= Vliegtuigtelling tijdens winter; BZ= broedaantal in lente/zomer); 2) de omvang van de biogeografische populatie; 3) de status van de soort zoals aangegeven door internationale beschermingsovereenkomsten (EC-BD= Vogelrichtlijn; Bern=Bern Conventie; Bonn=Bonn Conventie). Aantallen die hoger liggen dan de 1% norm zijn vetjes gedrukt. De gehanteerde populatiegroottes van de verschillende soorten zijn gebaseerd op ROSE & SCOTT (1997) of als 1% van de geschatte populatie zoals gepubliceerd door: (2) LLOYD et al. (1991); (3) HILDÉN & TASKER (1997); (4) HARRIS (1997). Andere bronnen: * DEVOS & DEBRUYNE (1991). Enkel die 23 zee- en kustvogelsoorten waarvan minimaal 80 exemplaren werden waargenomen in het studiegebied in de periode 1992-98 werden in deze tabel beschouwd.*

Soort	Maximaal aantal waargenomen in Belgische mariene wateren (scheepstellingen)				Aanvullende data (land-, vliegtuig- en broedkolonie tellingen)	1%	Biogeografische populatie (ref.)	EC-BD Ann.	Bern App.	Bonn App.
	Lente	Zomer	Herfst	Winter						
AANDACHTSSOORTEN										
<i>Gavia stellata</i>	246	0	183	1453		750	NW-Europa (1)	I	II	II
<i>Melanitta nigra</i>	992	372	771	5846	15528 VW	16000	NW-Afr., W-Siberië, W/N-Europa (1)	II	III	II
<i>Larus minutus</i>	3670	207	2396	1861		750	C/O-Europa (1)		II	
<i>Sterna sandvicensis</i>	274	659	108	0	3300 BZ	1500	W-Europa, W-Africa (1)	I	II	II
<i>Sterna hirundo</i>	60	437	180	0	3900 BZ	1800	S/W-Europa (1)	I	II	II
<i>Sterna albifrons</i>	0	13	0	0	860 BZ	340	O-Atlantische gebied (1)	I	II	II
SOORTEN VAN LOCAAL BELANG										
<i>Podiceps cristatus</i>	397	0	297	3736	3150 LW	1500	NW-Europa (1)		III	
<i>Stercorarius skua</i>	14	88	439	40		272	Europa, W-Africa (1)		III	
<i>Larus fuscus</i>	5951	5310	15608	737		4500	W-Europa, Medit., W-Africa (1)	II		
<i>Larus argentatus</i>	5159	1669	6094	5158	19272 LW (*)	14000	NW-Europa (1)	II		
<i>Larus marinus</i>	628	524	3517	5727		4800	NO-Atlantische gebied (1)	II		
ANDERE ZEE- EN KUSTVOGELSOORTEN (> 80 exemplaren waargenomen)										
<i>Alca torda</i>	728	0	824	3791		4820	NW-Europa (3)		III	
<i>Fulmarus glacialis</i>	933	1312	1441	325		100000	NO-Atlantische gebied (2)		III	
<i>Morus bassanus</i>	1676	641	3714	619		8920	NO-Atlantische gebied (2)		III	
<i>Phalacrocorax carbo</i>	381	13	34	5		3200	NW-Europa (1)		III	
<i>Anas penelope</i>	854	0	4	83	7956 LW	12500	NW/NO-Europa, W-Siberië (1)	II	III	II
<i>Aythya marila</i>	0	0	0	0	1940 LW	3100	NW-Europa (1)	III	III	II
<i>Somateria mollissima</i>	0	0	41	1421	4953 VW	15000	Baltic, Denemarken, Nederland (1)		III	II
<i>Melanitta fusca</i>	0	0	124	11	540 LW	10000	N-Europa, W-Siberië (1)	II	III	II
<i>Larus ridibundus</i>	2122	243	1245	2150	4220 LW (*)	50000	NW-Europa (1)	II	III	
<i>Larus canus</i>	5932	71	2853	6927		16000	NW/C-Europa, Atlantische gebied, Medit. (1)	II	III	
<i>Rissa tridactyla</i>	2340	569	4237	5648		84000	O-Atlantische gebied (1)		III	
<i>Uria aalge</i>	6056	255	1217	13101		19900	NW-Europa (4)		III	

Hiervan zijn er zes (Roodkeelduiker – *Gavia stellata*, Zwarte Zee-eend – *Melanitta nigra*, Dwergmeeuw – *Larus minutus*, Grote Stern – *Sterna sandvicensis*, Visdief – *Sterna hirundo*, Dwergstern – *Sterna albifrons*) die of op *Annex I* van de Vogelrichtlijn, of op *Appendix I/II* van de Bonn- of Bern Conventie voorkomen en dus alle aandacht en bescherming verdienen. Vijf andere soorten (Fuut – *Podiceps cristatus*, Grote Jager – *Stercorarius skua*, Kleine Mantelmeeuw – *Larus fuscus*, Zilvermeeuw – *Larus argentatus*, Grote Mantelmeeuw – *Larus marinus*) halen wel de 1% norm maar wegen minder zwaar door binnen de internationale overeenkomsten en worden verder gecatalogeerd als 'soorten van lokaal belang'.



4. Kerngebieden voor meest kwetsbare zeevogelsoorten in meest kustwaartse gedeelte van de Belgische mariene wateren

Elk van de aandachtsoorten (en de Fuut) vertonen specifieke vereisten naar het gewenste habitat toe. Daardoor zijn de verspreidingspatronen voor elk van de soorten verschillend. Voor de algehele verspreiding van de belangrijkste zeevogelsoorten in Belgische mariene wateren verwijzen we naar Seys (2001). Op kaart 1-3 is niet de verspreiding van een aantal zeevogelsoorten als dusdanig weergegeven, maar enkel het kerngebied (of de twee belangrijkste kerngebieden). Dit betekent dat ook buiten de rood en geel ingekleurde zones van de kaarten 1-3, de betreffende soorten voorkomen. De kerngebieden werden telkens zo

groot gemaakt dat ze 1% van de biogeografische populatie kunnen omvatten, gebaseerd op de tellingen van de jaren '90.

Roodkeelduiker.

Is een wintersoort die zijn kerngebied kent op de Vlaamse Banken, met uitlopers naar de Westkustbanken (kaart 1a). Recente gegevens tonen aan dat ook de omgeving van de Vlakte van de Raan van groot belang kan zijn voor deze soort.

Zwarte Zee-eend.

Deze eendensoort overwintert stevast in het gebied van de Westkustbanken, afhankelijk van het jaar vooral op Trapegeer/Broersbank, Nieuwpoortbank of op en ten noorden van de Stroombank. De soort bereikt vaak pas zijn piekaantallen op het einde van de winter en gedurende de maand maart (kaart 1b).

Fuut.

De Fuut kan tijdens bepaalde winters zeer talrijk voorkomen in onze ondiepe kustwateren. Zo waren in de periode 1992-98 tot meer dan 3000 Futen aanwezig in de kustzone, met de grootste concentratie aan de westkust en een tweede concentratie in het mondingsgebied van de Schelde (Vlakte van de Raan, omgeving Zeebrugge, Wenduinebank). Bij een census in januari 2001 werden in het rode gebied van kaart 1c niet minder dan 4788 exemplaren geteld, wat het internationaal belang van deze zone onderstreept.

Dwergmeeuw.

Dwergmeeuwen kennen afhankelijk van het seizoen een wisselend verspreidingspatroon. In de herfst zijn ze vooral talrijk dicht bij de kust, en met name aan de Oostkust (kaart 2c). In winter en lente (kaart 2b,c) zijn vooral de Vlaamse Banken heel erg in trek en komen daar alleen reeds meer dan 1 % van de biogeografische populatie voor. In het voorjaar is een gebied rond de haven van Zeebrugge als secundair kerngebied te beschouwen (kaart 2b). Voor Dwergmeeuw geldt overigens dat ook zeegebieden verder uit de kust dan de hier beschouwde zone van Vlaamse Banken en Kustbanken, van belang kunnen zijn (bv.: gebied ten zuiden van Thornton bank in winter).

Grote Stern:

De Grote Stern, die in internationaal belangrijke aantallen broeden in de voorhaven van Zeebrugge, leggen verrassend grote afstanden af om voedsel te verzamelen voor hun jongen. Tochten van 30-40 km richting Vlaamse Banken zijn geen uitzondering. Gerichte tellingen op zee geven aan dat – wil men het kerngebied voor deze populatie vrijwaren – het volledige kustgebied dient te worden afgebakend als Vogelrichtlijngebied (kaart 3a).

Visdief:

Deze sternensoort, die in de voorhaven van Zeebrugge tot op vandaag de op één na grootste kolonie van West-Europa kent met 2,5 % van de volledige biogeografische populatie, haalt het voedsel voor zijn jongen doorgaans binnen een straal van 5 km rond de broedplaats (kaart 3b). Toch blijkt uit telwerk dat een veel groter gebied rond Zeebrugge (straal van ca. 15 km) en Oostende zeer belangrijk kunnen zijn als foerageer- en rustgebied voor niet-broedende exemplaren van deze soort.

Dwergstern:

De Dwergsternen, die in Zeebrugge broeden in volgens internationale standaarden zeer belangrijke aantallen, vliegen doorgaans niet veel verder dan 3 km van hun broedsite vandaan. Voor deze soort lijkt er dan ook weinig reden om een groter gebied als Vogelrichtlijngebied af te bakenen.

5. Samenvattend:

Uit deze oefening blijkt dat de minimaal af te bakenen gebieden in het kader van de Vogelrichtlijn dienen te omvatten (zie kaarten 1-3):

- * de Vlaamse Banken + Nieuwpoortbank (*Roodkeelduiker* winter)
- * de Westkustbanken (*Zwarte Zee-eend* winter en vroege lente)
- * de Vlaamse Banken (*Dwergmeeuw* winter en lente)
- * het Oostkustbankengebied en de monding van de Schelde (*Dwergmeeuw* herfst en lente)

Voor de in Zeebrugge in internationaal belangrijke aantallen broedende sternensoorten, geldt dat hun actieradius – en dus het gebied waarbinnen ze voorkomen in het zomerhalfjaar – zich uitstrekt over nagenoeg de volledige kustzone voor Grote Stern, een gebied met een minimale straal van ca. 5 km rond Zeebrugge voor Visdief en een gebied met een straal van ca. 3 km voor Dwergstern (kaart 3a-c).

Daar kan nog aan toegevoegd worden dat de kerngebieden voor de Fuut te situeren zijn enerzijds op de Westkustbanken (kaart 1c: rode gebied), anderzijds op de Vlakke van de Raan, t.h.v. de Wenduinebank, de Paardenmarkt en de Wandelaar (kaart 1c: gele gebied).

Samengevat betekent dit dat België, conform de EU-Vogelrichtlijn, verplicht is - op wetenschappelijke gronden - de volledige Vlaamse Banken, de Westkust- en Oostkustbanken af te bakenen als Vogelrichtlijngebied. Immers, enkel dan kan gegarandeerd worden dat minimaal alle *Annex I* soorten van de Vogelrichtlijn beschikking krijgen over een voldoende groot areaal om bescherming te bieden aan minimaal 1% van de biogeografische populatie. Enkel een gebied afbakenen ter hoogte van de Westkustbanken houdt eigenlijk alleen ernstig rekening met de Zwarte Zee-eend (en in mindere mate de Fuut en Grote Stern), en geeft dus geen enkele garantie t.a.v. Europa dat genoeg inspanning wordt gedaan voor Dwergmeeuw, Roodkeelduiker en de sternes. Analoge redeneringen kunnen gevolgd worden indien bijvoorbeeld wordt geopteerd om enkel t.h.v. de Oostkust, Zeebrugge of de Vlaamse Banken een gebied te vrijwaren.

Dit gebied maakt integraal deel uit van het 'Important Bird Area' dat zich uitstrekt van de Duits-Nederlandse grens tot Cap-Gris-Nez in Frankrijk, en als zesde belangrijkste zeevogelgebied van de ganse Noordzee wordt beschouwd (Skov *et al.*, 1995). Deze aanduiding gebeurde op basis van het talrijk voorkomen van o.a. duikers, Fuut, Zwarte Zee-eend, Dwergmeeuw en Grote Stern.

6. Referenties:

- DEVOS, K. & DEBRUYNE, R. (1991). Totaaltellingen van meeuwen langs de Vlaamse kust in juli en september 1990. *Mergus* 5: 97-108.
- HARRIS, M.P. (1997). Guillemot *Uria aalge*. In: Hagemer, E.J.M. & Blair, M.J. (eds.), The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance, pp. 372-373, T.& A.D. Poyser, London.
- HILDÉN, O. & TASKER, M.L. (1997). Razorbill *Alca torda*. In: Hagemer, E.J.M. & Blair, M.J. (eds.), The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance, pp. 372-373, T.& A.D. Poyser, London.
- LLOYD, C., TASKER, M.L. & PARTRIDGE, K. (1991). The Status of Seabirds in Britain and Ireland. NCC-Seabird Group. Poyser, London.
- ROSE, P.M. & SCOTT, D.A. (1997). Waterfowl population estimates – 2nd Edition. Wetlands International Publ. 44, Wageningen, The Netherlands.
- SEYS, J. (2001). Sea- and coastal bird data as tools in the policy and management of Belgian marine waters. PhD thesis Universiteit Gent, 133p + Appendices.
- SKOV, H., DURINCK, J., LEOPOLD, M.F. & TASKER, M.L. (1995). Important bird areas for seabirds in the North Sea. Birdlife International, Cambridge.

Roodkeelduiker (*Gavia stellata*)

1% Norm=750 ex.

TOTAAL rood gebied = 1130 ex.

WINTER

Zwarte zeeëend (*Melanitta nigra*)

1% Norm=16.000 ex.

TOTAAL rood gebied = 15540 ex.

WINTER/vroege LENTE

Fuut (*Podiceps cristatus*)

1% Norm=1500 ex.

TOTAAL geel gebied = 1745 ex.

TOTAAL rood gebied = 3885 ex.

WINTER

Kaarten 1a-c: Minimaal af te bakenen gebied op BCP teneinde 1% van lokale populatie te omvatten (gevormd rond belangrijkste gebied voor betreffende soort):
(a) Roodkeelduiker, (b) Zwarte zeeëend, (c) Fuut

Dwergmeeuw (*Larus minutus*)

1% Norm=750 ex.

TOTAAL rood gebied = 953 ex.

WINTER

Dwergmeeuw (*Larus minutus*)

1% Norm=750 ex.

TOTAAL geel gebied = 918 ex.

TOTAAL rood gebied = 1136 ex.

LENTE

Dwergmeeuw (*Larus minutus*)

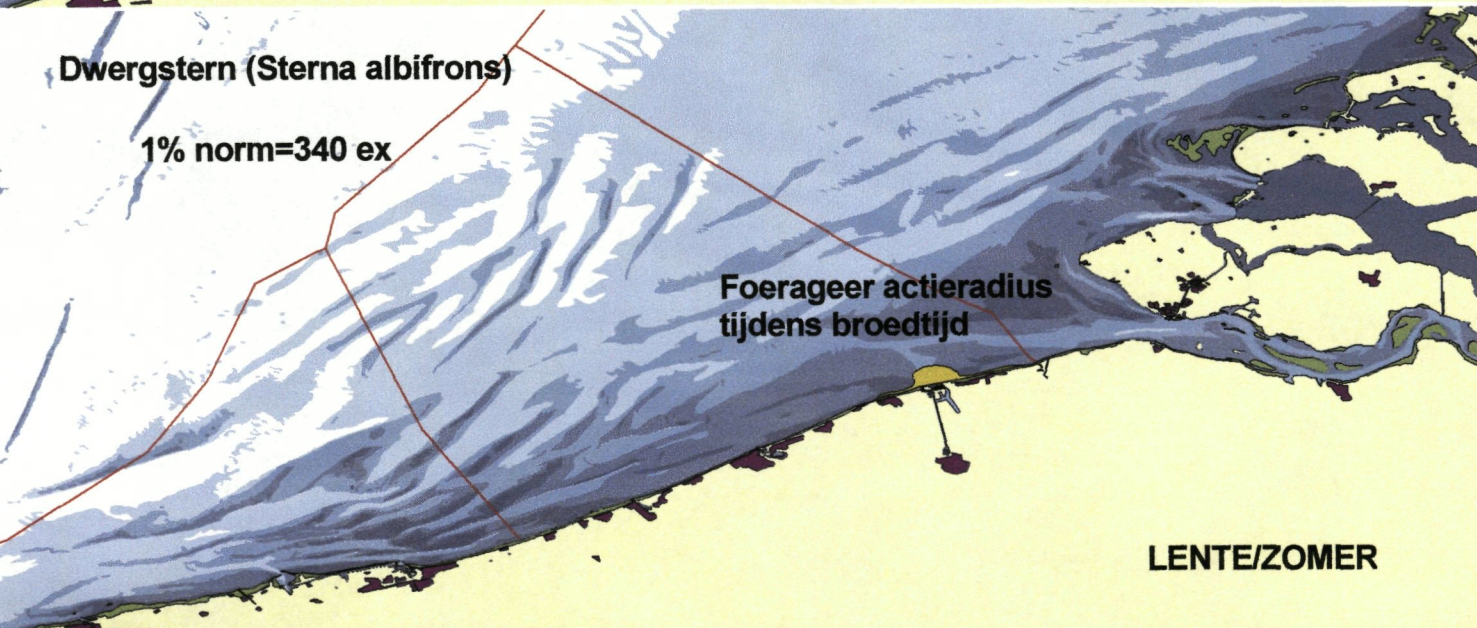
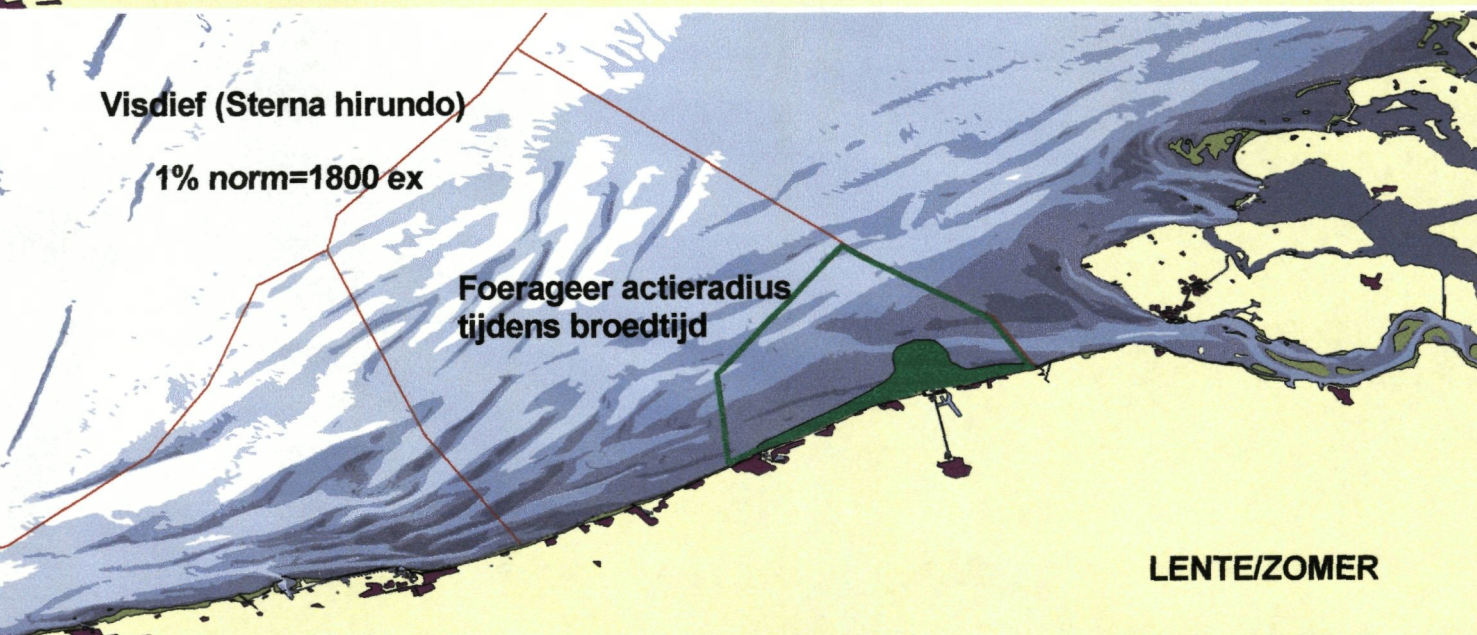
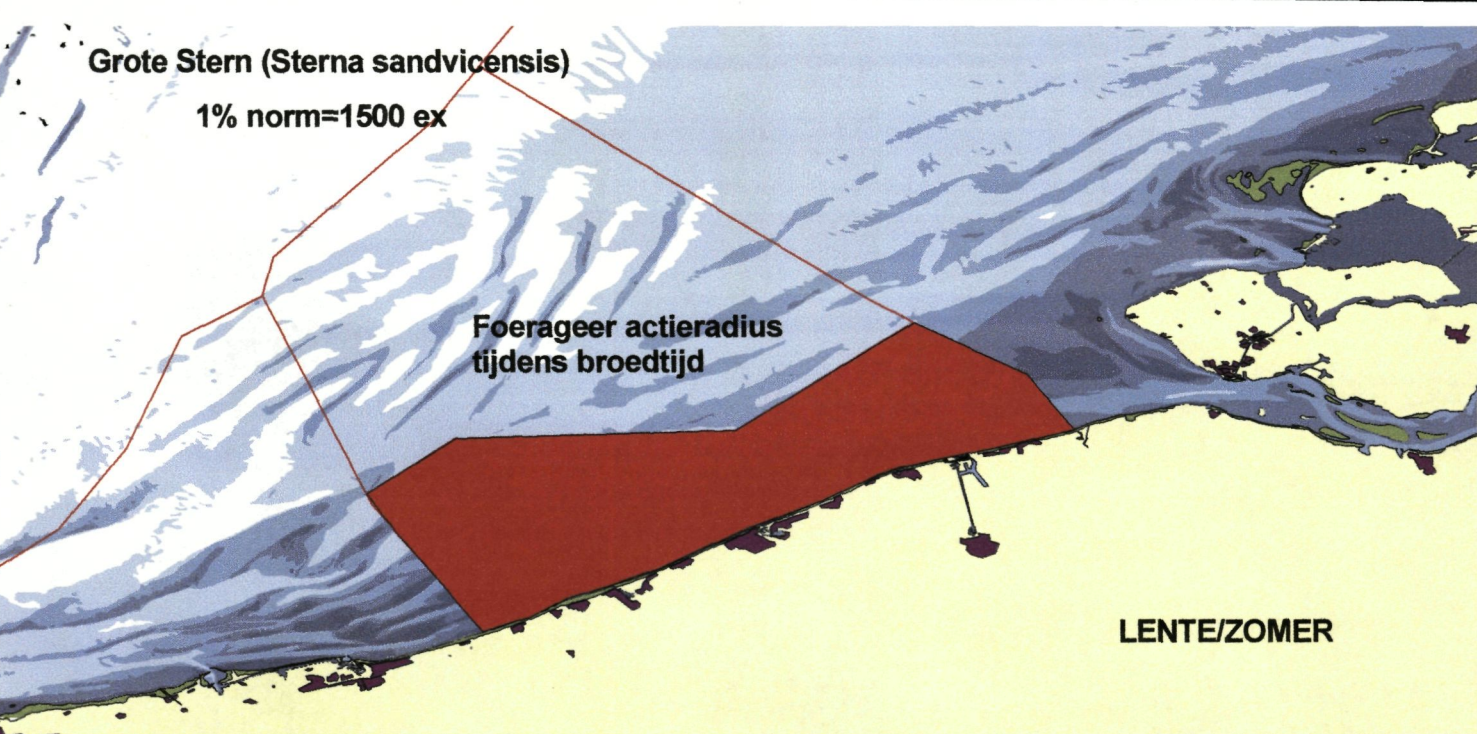
1% Norm=750 ex.

TOTAAL rood gebied = 1313 ex.

HERFST

Kaarten 2a-c: Minimaal af te bakenen gebied op BCP teneinde 1% van lokale populatie te omvatten (gevormd rond belangrijkste gebied voor soort):

(a) Dwergmeeuw winter, (b) Dwergmeeuw lente, (c) Dwergmeeuw herfst



Kaarten 3a-c: Actieradii binnen de Belgische mariene wateren van drie in Zeebrugge broedende sternensoorten: (a) Grote Stern, (b) Visdief, (c) Dwergstern